

Accepteras teologin ännu idag som vetenskap?

Timo Eskola

Diskussionen om förhållandet mellan vetenskap och tro märks tydligt vid den teologiska fakulteten. Hur passar religion på det "världsliga" vetenskapliga fältet? Kan teologi anses vara vetenskap? Uppfattningarna har skiftat under årtiondena och man söker även nu nya argument på frågeställningen. Diskussionen är viktig eftersom universiteten allt fortfarande utbildar vår lutherska kyrkas alla pastorer.

Ar för år märker vi att "statens" universitet förhåller sig alltmera skeptiskt till teologins plats inom vetenskapssamfundet. Teologin är intresserad av Gud och det passar inte in i det sekulariserade efterkristna tänkandet. Dessutom anser många att staten inte borde utbilda präster för kyrkan eller kyrkorna. I bakgrunden finns ofta en ateistisk tanke, att Gud inte alls passar in i ett strängt vetenskapligt tänkande. Men det är ändå fel att föreställa sig att frågan om Gud inte alltid skulle ha varit en del av den västerländska vetenskapen. I själva verket hör frågor som har med Gud att göra alltför till världsåskådningens grundfrågor.

Varför talar man förbi varandra?

Diskussionen om Gud och om vetenskapens väsen är svår därför att forskarna skriver utifrån mycket olika traditioner. Den hårda naturvetenskapliga materialistiska infallsvinkeln har blivit allmänt vedertagen i västerlandet under tvåhundra år och den stöder sig på den såkallade

reduktionistiska världsbilden (alla företeelser kan förklaras med hjälp av en mera detaljerad vetenskapsgren): livet förklaras med biologi, biologi med kemi och kemi i sin tur med fysik. Naturvetenskapen försöker förklara verkligheten med hjälp av detaljerade lagbundenheter. Så får man enligt forskarna reda på allt som kan kallas kunskap.

Enligt såväl naturvetenskapsidkarna som enligt de tänkare som stöder en materialistisk syn på världen borde all vetenskap definieras enligt dessa villkor. Därför är det inte så märkligt att vi får läsa påståenden som grundar sig på denna uppfattning i till exempel tidskriften *National Geographic*. "Vetenskapen är inte en samling fakta", påstår geofysikern Marcia McNutt, tidigare ledare för USA:s geologiska forskningsinstitut och redaktör för den ansedda tidningen *Science*. "Vetenskap är en metod med vars hjälp man bestämmer om våra föreställningar bygger på naturlagar eller inte."

McNutts renläriga scientistiska definition av vetenskapen leder uppfattningen om granskningen av fakta ännu längre. Enligt henne är vetenskapens uppgift att bedöma om våra antaganden är vetenskapligt konsekventa – alltså på vetenskapens villkor – eller om de bara är någonting som man inte kan underbygga (*National Geographic Suomi* 3/2015). Det är helt klart att denna smala definition inte kan tillämpas ens på humanistiska vetenskaper såsom psykologi eller historia, men vi går inte in på det här.

Konflikten om världsbilder

Fastän även en del av filosoferna har accepterat en sådan världsbild (särskilt inom den logiska empirismen), har många filosofer och representanter för de humanistiska vetenskaperna alltid utmanat den. Vetenskapen granskar verkligheten, och därför är den alltid bunden av en helhetsbild av verklighetens natur. Denna helhetsbild är omöjlig att härleda enbart från detaljer (dessa motsvarar i stort sett det som McNutt kallar för ”fakta”). Varje generalisering innebär att man skapar en teori, och detta sker oundvikligen på filosofins villkor, oberoende av om forskaren vill det eller inte.

McNutt har alltså fel. Det finns inte någon ”vetenskap” som skulle fungera utan generaliserande principer (alltså föreställningar, som man inte kan grunda med vetenskapsdisciplinens metoder). Det finns inte heller någon ”metod” som står över verkligheten och som man skulle kunna göra till kriterium för antaganden. Däremot är dessa allmänna teorier hypotetiska utvecklingsprodukter eller berättelser, med vars hjälp man sätter ”fakta” i ordningsföljd och ger dem en viss betydelse. Några naturlagar finns inte. Det finns bara regelbundenheter. Föreställningarna grundar sig inte på ”lagar”, utan de är endast hypotetiska mallar av lagbundenheter, som man hoppas är sanna. Förlåt bara, McNutt, men positivismen är död.

Hur är det med frågan om Gud?

Hur vet vi att vi vet? Denna folkliga och lättfattliga fråga har alltid varit en utgångspunkt för det vetenskapliga tänkandet. Vetenskapsidkarna hamnar att reflektera över vetandets grunder. Utifrån vanlig skolbildning är det frestande att tänka att svaret är

Helsingfors universitet. Foto: Timo Eskola

självklart. Men innanför universitetets dörrar blir frågan genast mera komplicerad.

Många människor tänker spontant att Gud och vetenskapen inte kan ha något med varandra att göra. Detta är dock en missuppfattning. I själva verket har Gud alltid funnit på universitetet. Till exempel filosoferna har mycket ofta grundat sina tankar på en gudsuppfattning. Materialisterna – för att inte tala om ateisterna – glömmer mycket fort bort detta faktum.

I vetenskapshistorien finner vi nämligen två lag som spelar mot varandra (ifall en liten förenkling tilläts av retoriska skäl.) Den brittiska empirismen har svurit på att endast den kunskap som våra sinnen förmedlar är godtagbar. Forskaren behöver ingenting annat. Det är förståeligt att många kemister och ingenjörer åtminstone i allmän mening omfattar denna utgångspunkt. Men filosofer i Tyskland och Frankrike har svarat på detta rop. I vetenskapen är det viktigaste den yttersta sanning som finns utanför våra sinnen: idéerna eller ”saken själv”. Detta är då samtidigt den gudomliga verklighetens område. Alla andra reflexioner inom vetenskapen är endast pysslande med småsaker.

Frågan om Gud passar således för universitetet, och där han den också alltid även funnits – och finns fortfarande i många fakulteter. Ifall någon vetenskapstroende materialist vill påstå något annat, bör han förmås att läsa till exempel en enkel lärobok om vetenskapens historia.